

1849. május 5.

Hentzi Budavárból bombáztatja Pestet

A magyar honvédség 1849. tavaszán diadalmas hadjáratban tönkrement az osztrákokat. Weiden császári tábornok serege harc képtelenné vált, visszavonult. Bécs lakossága várta a felszabadító honvédeket. „Csak napok kérdése, hogy a győzelmes magyar sereg, a hatalmas osztrák hadak roncsait maga előtt űzve, diadalmenetben bevonuljon Bécsbe s örökre semmivé tegye az osztrák monarchiát” írta Engels a Neue Rheinische Zeitungban.

De a honvédség más feladatot kapott, Bécs helyett Budát kellett elfoglalnia; Görgey üldöző serege Győrnél megállt, majd visszaindult Buda alá.

Pest-Budát 1849. január 5-én szállták meg Windischgrätz csapatai. Hentzi tábornok feladatává tették, hogy a budavári védőművek nagyarányú megerősítésén kívül csináljon erősséget a pesti Újépületből is. Hentzi ezért a kerítés falába lőrészeket vágatott, s az épületet egy védelmezhető „cölöpzet” által összeköttetésbe hozta a Lánchíddal. A hid budai kijáratánál gerenda „várrácsot” épített, melyből az egész Lánchíd alá lőni lehetett. A budai várból a Dunához vezető utcákat eltorlaszolta, a várkert teraszait homokzsákokkal tette védhetővé, a kerti házak és kis tornyok ablakait befelaztatta, a kőlépcsőket lebontatta.

Pest és Buda együttes védelméből azonban nem lett semmi. Amikor a magyar honvédség előnyomult és már Komáromhoz közeledett, a császáriaknak a védhetetlen Pestet ki kellett üríteniük. Budán 4500 főnyi helyőrség maradt, 200 ágyúval.

A honvédek fogadtatása

Pest katonai kiürítése április 20-án kezdődött és 23-án fejeződött be. Egykorú leírás szerint „amikor az utolsó osztrák csapat átment a hajóhídnál, amelynek hídfője a mostani Deák utcával szemben volt, maga mögött felgyújtotta a hidat. Ez kátrányos szalmával lévén megrakva, egy pár perc alatt, lángokban állott s megvilágította a Dunát és a Duna során bámuló embertömeget, akik riadó éljenzéssel adták jelét az osztrák

csapatok távozása feletti lelkesedésüknek”.

A honvédség első őrjárata április 24-én jelent meg Pest utcáin. Ludasy Mór neves hírlapírónak, ez időben az Esti Lapok főszerkesztőjének cikkei alapján Szilágyi Sándor történetíró így számol be a nevezetes eseményről „Pest ágyúztatása” című, azon meglegében, még 1849-ben megjelent könyvében:

„Reggel 7 óra volt. A nép a fő utakat és utcákat elfoglalá, s kéjsugárzó szemekkel s feldobogó mellett várta a hősokeket, kik kiküzdtek szabadságait. Lódobogást lehet hallani. A Király utcán 7 huszár jött be vágatva. De a napbarított bajnokoknak büszke vágatásokkal nemsokára felkelle hagyni, mert az újongó éjlen-t menydörgő nép megragadta zabláikat.

De ki tudná lefesteni a jelenetet, mely a szemeknek most mutatkozza?

Kinek a szemeit nem nedvesítené meg e magasztos érzelmi olvadékonyság?”

Május 4-én — 125 évvel ezelőtt — Óbuda felől nagy lovascsapat vágatott be a budai Bomba-térig (ma: Battyány tér), de osztrák kartácstűz megállította. A magyar előhad visszavonult a Császárfürdőhöz és ott várta meg a főserg felvonulását.

Görgey megadásra szólított fel Hentzit. A várparancsnok azt válaszolta, hogy utolsó emberéig védelmezni fogja Budát.

Erre az ostromlók a budai hegyekről ágyútűzet indítottak a várra. Mivel még csak tábori ágyúk voltak, nem sok kárt tettek a falakban. „Az első ágyúlövések — közli a D'Elseaux Rezső szerkesztésében 1893-ban megjelent *Budavár ostroma* — Pest egész lakosságát a Duna-partra csalták ki. Amerre a szem el látott, örvendő embertömeg hullámzott”.

Szilágyi Sándor már idézett műve e jelenet folytatását így írja le:

„Hentzi e rivalgásnál fölkiálta: átkozott bögés, mely az ellent 30 000 emberrel erősíteni! — s parancsot adott a nép közé tüzelni.

Az első golyót a nép e kiáltással fogadta: éljen a magyar! a másik szétzúza egy nőt

s megsebesítte egy férfit — a nép kevésbé hátrált, a harmadik elszakította egy nőnek két lábát s egy gyermeket megsebesítte — a nép pedig egy a szent Gellért hegytől távolabb levő pontra vonult.”

Szemtanú: Vajda János

Az első bombázást más helyről írja le Vajda János, az akkor 21 éves nagy költő, aki hadnagyi rangban a pesti térparancsnokságon szolgált:

A Sebestyén utcai Sörödében volt, amikor „az első bomba robbant szét iszonyatos döréjjel, valamelyik ház tetején vagy udvarán... A békés sörözők rémülve ugráltak föl az asztaloktól s a mint néhány perc múlva egy másik bomba — de ez már jó távol, valahol a lánchíd körül — esett a városba, az egész kocsmá kiürült. Csak néhány fiatal ismerősöm ült még mellettem szeméremből, de már ezek is erősen sürgettek a távozásra. Az ablak alatt futók robogása hallatszott, akik egymást tiporták le ijedtek és siettékben, olyatén zajkeverék, mint midőn valamely megriadt nyáj rohog el egy szűk utcán, nyöszörögve, dübörögve, egymás hátán ugrálva.”

Vajda itt megemlíti, hogy a magyar polgári lakosság általában igen bátran viselkedett a szabadságharcban. Fehérvár népe például botokkal felgyverkezve foglyul ejtette Jelliasich egy zászlóalját, Arad csak nevetett Blomberg golyóin, Szeged népe is vitézül harcolt. „Annál meglepőbb volt tapasztalnom a főváros lakosságának nagy ijedtségét” — jegyzi meg. Hentzi egyre fokozta a bombázást. A Pesti Hírlap tájékoztatja a lakosságot, hogy milyen messzire hordanak a korszerű „ágyúk”: a 24 fontos 4400 lépésre, a tarack 2500; a bomba 3000; a kézifegyver 1000 lépésre.

A lakosság egyrésze a bombázás elől a városligetbe menekült.

„A városliget — írja Vajda János — egész tábor volt, földönfutó nép tábora, melynek dühét, átkozódását Hentzi barbarizmusa ellen leírni homéri toll volna képes talán. A város egy lángtengerre vált. Mindenki szeme a budai várra volt szegezve, honnan szabályszerű időközönként párosával szállt föl a magosba két-két bomba, alant égő kanóccával, melyek futásukat jelölték. Úgy tetszettek, mint egy pár hulló csillag, mely eleinte egyenest fölfelé száll, azután

ismét hasonló tempóban lefelé, mire iszonyú robbanás következett.”

Hentzinek sikerült a Duna-partot meggyújtani. A tűz nagy szél által élesztve gyorsan terjedt tovább s hamuvá tette Pest legszebb részét. Vagy tíz helyen égett a város egyszerre.

Élet a Ligetben

„Midőn a harmadik hajnal sem hozta meg Buda óhajtott visszavételének hírért — írja már idézett könyvében Szilágyi Sándor — a városligetben megkezdének nyugodni, a fák közé sátrakat vertek, a vásári bódékba költöztek, ágyunkkal, bútorokkal ellátták, hogy a rendes szükségletek fedezve voltak s ekképp nyugodtan, vidoran várták a történéseket. Mi e civilizátorban uralkodó hangulatot illeti, az olyan vala, millyet a főváros hazafias szellemétől várni lehetett.”

Pest német nyelvű napilapjában, a Pester Zeitungban ezekről a napokról riportot olvasunk:

„Gyöngéd nemünk a zöldben igen jól találja magát s hozzászokott a Hentzitol rendezett comoediához...”

A nők együtt ülnek, magasztalják Kossuthot, hallgatják a madárkák danáját, elmondják egymásnak Görgey elhatározó ütközeteit, a fűcsán eveznek s elmondogatják Bem humoros hadijelentéseit, panaszkodnak az élelem drágasága felett, s Hentzit nevésgesnek találják, mert Zrinyit akarja parodizálni, guláshúst főznek s kitervezik Európa politikáját, tépetet készítenek a honvédek számára s a házzakkal kukkot sem törődnek” (Egykorú fordítás.)

Hansonlóképpen a későbbi Budapest hanyag nemtörődömségéről árulkodik az alább idézett rendelet is.

„Figyelmeztetés. A város ligetbe költözött nép által okozottot fákbani károk továbbbi gátlása tekintetéből a hatóságok részéről tett intézkedések czélszerű foganatosítása végett, ezennel közhírre tétetik: hogy csak a városi hatóság által kijelölt helyen engedtetetik a tanyázás és azon helyekről, ahol gyengébb fák és ültetvények léteznek, tüstént eltávolítani mindenki tartozik, ellenkező esetre a kellemetlen következtést kiki magának tulajdonítsa, minthogy e tárgyban a teljehatalmú kormánybiztos úr részéről is, a szükséges asszisztencia iránt rendelés tétetett. Kelt Pesten, 1849-ik évi május 8-án. Keresztes Károly mezeikapitány.”

(Ma már alighanem felderíthetetlen, hogy a derék mezeikapitány miért akart asszisztenciát, segítséget adni a tiltott farongálishoz?..)

Köszegi Imre